

רשק
שיעורין
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק פרשת חיי שרה כא השוון תשע"א ♦ דף היומי בבלי: עבודה זרה עו ירושלמי: מעשרות טו

תנו לי אחוזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני...

בקשת אברהם מבני חת בדבר מקום לקבורת שרה נאמר בכפל לשון, שכבר אמר 'תנו לי אחוזת קבר עמכם', ומדוע חזר ואמר 'ואקברה מתי מלפני'. גם בתשובת בני חת שהשיבוהו 'במבחר קברינו קבר את מתך' יש כאן תשובה מלאה לבקשתו, ומה שהוסיפו לומר 'איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבר מתך', נראה כשפת יתר.

ונראה לבאר על פי מה שכתב הרמב"ן, שהיה המנהג להיות להם בתי קברות איש לבית אבותיו, ושדה קבורה אחת יקברו בו כל הגרים. והנה אברהם אמר על בני חת, אני גר מארץ אחרת ולא הונחלתי מאבותי בית הקברות בארץ הזאת, והנה עתה אני תושב עמכם כי חפצי לשבת בארץ הזאת, ולכן תנו לי קבר להיות לי לאחוזת עולם כאחד מכם. כאשר שטח אברהם את בקשתו לפני בני חת שינהגו בו כמנהג אחד מבני המקום, ויתנו לו לרכוש אחוזת קבר, ידע כי יהיה הדבר קשה בעיניהם, כי היה זה נגד מנהג המקום שיהיה לגרים אחוזת קבר למשפחות, כי הגרים קוברים בשדה קבורה אחד לכולם. לכן חשש אברהם שאף אם לא יעזו נגד פניו לומר לו שלא ימכרו לו, ויאמרו לו שהם מסכימים לתת לו זכות לקבר משפחה, מכל מקום יהיה לבם בל עמהם, ובינם לבין עצמם יזהירו איש את רעהו, שלא ימכור לו אחד מהם קרקע לאחוזת קבר, וכל אחד מהם יסרב למכור לו, באמתלא כלשהי שתעלה על דעתו.

לכן כפל אברהם את דבריו ואמר 'תנו לי אחוזת קבר עמכם' שתתנו לי את הזכות לקנות אחוזת קבר כדרך אחד מבני המקום, 'ואקברה מתי מלפני', שגם לא תקשרו קשר ביניכם למנוע ממני את הקבורה.

במענה על שתי בקשותיו של אברהם, השיבו לו בני חת 'במבחר קברינו קבר את מתך' שאנו נותנים לך הזכות כאחד מאתנו לרכוש אחוזת קבר, ומה שנוגע לפחדך שנסכים בינינו בלחישת נעשה יד אחת לשים לאל את זכותך, הרי 'איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבר מתך'.

עפ"י יעלת חן

נושאי הדף בעלון

עירוב סבון במי הגעלת קדירה בת יומה.....עבודה זרה עו

לימוד מסכת הוריות בתחילת חודש ניסן.....הוריות ב

דין ציבור ביושבי חו"ל וביושבי הארץ.....הוריות ג

הדיוט האומר 'כך דיבר ה' אם הוא נקרא נביא שקר.....הוריות ד

חיוב תרומות ומעשרות במה שגדל בירושלים.....הוריות ה

ערבות המתים לחיים ודברי התעוררות לפני הזכרת נשמות.....הוריות ו

אם האמונה במציאות ה' היא מכלל תרי"ג מצוות.....הוריות ז

כפתור ופרח.....עמוד 5

עירוב סבון במי הגעלת קדירה בת יומה

פסק השו"ע (יו"ד סי' צה ס"ד) בענין קערות בשר שדבוק בהם שומן, והודחו ביורה חלבית בחמין שהיד סולדת בהם, שאם שמו במים אפר לפני שהונחו בהם הקערות, מותרות, משום שהאפר נותן טעם לפגם, ולכך אף שבלעו הקערות מהמים החמים החלביות, בליעה פגומה היא ואינה אוסרת.

והשו"ך (ס"ק כא) כתב על דבריו, דין זה לא נמצא בשום פוסק, גם בבית יוסף לא הביאו, ואדרבא משמע מדברי הפוסקים שאין שום תקנה להגעיל כלי בן יומו אם לא שיש במי ההגעלה ששים כנגד הכלי, משום שאם אין ששים יש חשש שמי ההגעלה יבלעו שוב בתוך הכלי ובתוך יומו עדיין האיסור יהיה נותן טעם לשבת, ואם כדברי השו"ע, היו נותנים עצה לשים אפר במים, ומי ההגעלה היו נותנים טעם לפגם, ושוב לא היה חשש בבליעת הכלי שוב ממי ההגעלה.

ובאורחות חיים (מלוניל, הל' חמץ ומצה, הו"ד בב"י או"ח סוס"י תנב) כתב, שאם מערב אפר במים דינם כשאר משקים שאין להגעיל בהם, כמובא ברמ"א (או"ח סי' תנב ס"ה) וכן כתבו המגן אברהם (שם סק"י), והפרי חדש (שם ס"ה, יו"ד סי' צה ס"ק יט) ועוד פוסקים. ובמשנ"ב (שם ס"ק כו) כתב, לכתחילה יש להגעיל במים בלבד, גם לא במים המעורבים באפר או בשמרי יין, ובדיעבד מועיל ההגעלה בהם.

אולם באורחות חיים (ספינקא, סי' תנב סק"ה) כתב בשם ספר נזירות שמשון, שמה שיש מהפוסקים שכתבו שאין להגעיל במים המעורבים באפר, דברים אלו הם בלי טעם, ולכאורה היה נראה להיפך שטוב יותר במים אלו, כי האפר פוגם הטעם שבכלי, וגם רבו המתירים להגעיל בכל משקים (ראה שעה"צ סי' תנב ס"ק כט). וביד אפרים (יו"ד סי' צה ס"ד ד"ה ולענין) כתב לענין סבון שלנו, שאף שנחלקו הדעות אם אפר פוגם הטעם שבכלי, מכל מקום, סבון כל הדעות יודו שהוא פוגם בקדירה, והו"ד בדרכי תשובה (יו"ד צה ס"ק פד).

ועל פי זה כתב החזון איש (או"ח סי' קכב סק"ו, יו"ד סי' כג סק"א), בכלי שמוגעילו בן יומו ואין במים ששים נגד הכלי, שמן הדין לא יותר הכלי משום שהמים נאסרים וחוזרים ונבלעים בכלי, שיכול ליתן במים דבר מר או מחומרי ניקוי שמנקים את הקדירות, והמים שהם מתערבים בהם נפסלים לשתיית בני אדם ואז תעלה הגעלה לכלי, שאף אם המים חוזרים ונבלעים בכלי, מכל מקום הם פגומים ונותן טעם לפגם מותר, ואף שרואים ששייך לבשל בכלי אחר ההגעלה ואין התבשיל נפגם, ומוכח שלא נבלע כל כך מהחומר המר עד שימרר את התבשיל, מכל מקום כיון שהמים נסרחו, אינם אוסרים את הקדירה.

וכן כתב ביסודי ישורון (ח"ו עמ' קפו) שאם מערב במים כל מיני בורית וכדומה העשויים ממיני כימיקלים כאלה שפוגמים, מותר להגעיל בהם, וכתב שכן שמע מהגרש"ז איוערבאך שהמגעיל כלי בן יומו, יערב במי ההגעלה סבון אקונומיקה וכדומה.

לימוד מסכת הוריות בתחילת חודש ניסן

כתב במשנה שכיר (שו"ת, או"ח מהדו"ת סי' ל), דרכי ללמוד מסכת הוריות בימי הנשיאים של חודש ניסן, כי בעת בואי לכאן שמעתי מזקני תלמידי חכמים, שבעיר פרעסבורג היה מנהג בין הלומדים ללמוד מסכת הוריות בימי הנשיאים, שיש בה י"ב דפים כמנין ימי הנשיאים דף ליום.

והטעם ללימוד לא יכלו להגיד לי, רק כי כן היה המנהג עוד מימי קדם. ואני ביררתי לי טעם נאה, כי במסכת זו (ו: תניא, שלמה עשה ז' ימים ימי חנוכה, ומה ראה משה לעשות שנים עשר ימי חנוכה, כדי לחלוק כבוד לנשיאים, עכ"ל הגמרא. ויען כי במסכת הוריות מבואר שצריך לחלוק כבוד לנשיאים, ושעל כן קבע משה רבנו י"ב יום לחנוכה, על כן בימים הללו שקוראים פרשת נשיאים שהיה בימי ניסן י"ב יום, לומדים מסכת הנ"ל, כדי לידע ולהודיע על מה ולמה היו ימי החנוכה י"ב יום כדי לחלוק כבוד להם, ועל ידי זה גם אנו נהיה נוהגים כבוד לימים אלו, שלכל אחד ואחד מימים הללו יש לו סוד גדול כמבואר בשל"ה. ועיין קב הישר (פרק פח) בענין קדושת ימי הנשיאים ותראה שם נפלאות.

ומזה סמך גדול למה שהובא באגרא דכלה (פר' פקודי ד"ה ביום החדש) שקבלה בידינו מרבותינו הקדושים שאותן י"ב ימים הראשונים של ניסן ימי הקרבת הנשיאים, המה כח כללי ל"ב חדשי השנה כל יום רומז לחודש שלם וכו'. ונראה בלתי ספק שמקור לקבלה זו הוא במדרש (במדב"ר יג יד) שהיתה מסורת בידם מיעקב אבינו על כל המאורעות העתידיים להיות לכל שבט ושבט בכללותיהם ובפרטותיהם עד ימות המשיח, והכל נכלל בימי הנשיאים הללו, והקרבות שהקריבו אז הקריבו כל אחד ואחד על תיקון המאורעות הללו. ובכל שנה ושנה מתעוררים התיקונים הללו בכל יום ויום מימי הנשיאים הללו, כל יום כנגד החודש שלו. ויסוד הקבלה הנ"ל הוא בהררי קודש ממדרש הנ"ל, והוא אמת וברור לדעת.

וכן הביא בספר יומא טבא לרבנן (פ"ו הע' ד) שמימי החתם סופר היה מנהג בפרשבורג ללמוד מר"ח ניסן מסכת הוריות שיש בה י"ב דפים, ולמדו כל יום דף כנגד י"ב הנשיאים, ומסיימים אותה בערב פסח.

ואף הוא ביאר הטעם מדעתו, מפני שבגמרא (ו: אמרו, מה ראה משה לעשות י"ב ימי חינוך, ותירצו כדי לחלוק כבוד לנשיאים. ולפי שבמסכת זו כתוב לחלוק כבוד לנשיאים, ע"כ לומדים מסכת זו בערב פסח.

וכן כתב בספר אלף כתב (ח"א אות רפט), שבחודש ניסן מראשית החודש עד ערב הפסח נוהגים ללמוד מסכת הוריות, באשר יש בו י"ג דפים כנגד י"ב נשיאים ושבת לוי, והוסיף טעם אחר למנהג זה, לפי שבפרק שני יש שקלא וטריא בגמרא ובמשניות בענין חטא הנשיא. וכ"כ בלוח דבר בעתו (תשנ"ג עמ' טו) במכתב הגרי"ש דייטש.

דין ציבור ביושבי חו"ל וביושבי הארץ

בגמרא אמר רב אסי, שלענין הוראה שמונים את רוב הקהל אם עשו על פי הוראת הסנהדרין, הולכים אחר רוב יושבי ארץ ישראל, שנאמר (מלכים א' ח טה) 'ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום', וקשה שכיון שכתוב 'וכל ישראל עמו' למה הוצרך לומר שוב 'קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים', אלא שבא להשמיענו שאלו הנמצאים בגבולות אלו שהם בני ארץ ישראל הם הנקראים קהל, אבל בני חו"ל אינם נקראים קהל.

ודנו האחרונים בטעם הדבר שאין בני חו"ל נקראים קהל לענין הוראה, ומה הדין לענין שאר דברים שצריכים בהם קהל.

היראים (מצוה ל) הביא דברי הגמרא, וכתב, עתה יש לשאול בכל מקום שנאמר 'קהל' כגון בפצוע דכא ובכרות שפכה ובעמוני ומואבי, יהיו כל אלו הפסולים מותרים ביושבי חוץ לארץ כיון שאינם קרויים קהל, או שמא לענין הפסולים שלא נאמר בהם 'קהל' סתם אלא 'קהל ה' הדין שונה וכולם בכלל, ש'קהל ה' משמע כל שומרי מצות ה', בין בארץ בין בחו"ל. ורק בקהל שבהוראה למדו בסוגייתנו שהוא דוקא בקהל ארץ ישראל, לפי שיש לומר שבהוראה הקפיד הכתוב ביושבי ארץ ישראל, שאוירו של א"י מחכים (ב"ב קנח:). וביאר בדבריו בתועפות ראם, שאף על פי שהנידון בסוגייתנו אינו בדיינים אלא בחוטאים, מכל מקום כיון שבני בבל כפופים בהוראה לבני ארץ ישראל משום שאוירו של ארץ ישראל מחכים, אם כן אין חוששים לבני חו"ל למנותם, שבודאי יעשו אחרי בני א"י. וביאר שהוא תירוץ נוסף ביראים, ולפי התירוץ הראשון רק במקום שכתוב 'קהל ה' גם בני חו"ל בכלל, אבל במקום שצריך 'קהל' סתם אין בני חו"ל בכלל. ולפי התירוץ השני רק לענין הוראה אין בני חו"ל בכלל קהל, כיון שבזה דנים לפי חכמת האויר של ארץ ישראל.

ובפרי מגדים (או"ח סי' תקעו א"א הקדמת הסימן) דן בדבר המבואר בשו"ע (שם סעיפים א-ה) שכל צרה הבאה על הציבור מתענים ומתריעים עליה ותוקעים בשופרות. אם דין זה הוא דוקא בציבור שבארץ ישראל, או שכל עשרה בני אדם נחשבים ציבור לענין זה. וטעמו לצדד שרק בני ארץ ישראל נחשבים ציבור, הוא משום שנאמר בענין זה (במדבר י"ט) 'וכי תבאו מלחמה בארצכם' על הצר הצר אתכם, והרעתם בחצצרות ונזכרתם לפני ה' אלהיכם. ונושעתם מאיביכם', הרי שתלה הכתוב ענין זה בצרה שבארצכם. אך קהל אחר אפשר שנידונים כיחידים, ולכן אין תוקעים היום. ודבריו אלו שקהל שבחו"ל נידונים כיחידים, מבוארים לפי דברי היראים הנ"ל, והאבני נזר המובא להלן.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

הדיוט האומר 'כך דיבר ה' אם הוא נקרא נביא שקר

בסוגייתנו מבואר שנביא שהתנבא לעקור דבר מן התורה, הרי הוא נביא שקר וחייב מיתה בחנק. וכתב הרמב"ם (ע"ז פ"ה ה"ז ח), שנביא השקר מיתתו בחנק אע"פ שנתנבא בשם ה' ולא הוסיף ולא גרע, שנאמר (דברים י"ח כ) 'אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתי ומת הנביא ההוא'. אחד המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מי ששמע דברי נביא חבירו ואמר שדבר זה לו נאמר והוא נתנבא בו, הרי זה נביא שקר ומיתתו בחנק. וכתב בהגהות מיימוניות (אות א), כתב רא"מ, הלכך יזהר אדם שלא יאמר אפילו דרך חוכא ושחוק הקב"ה אמר לי כך, ולפי שראיתי בני אדם אומרים כך ואין מרגישים שעון הדבר, כתבת. והמהרש"ל בביאוריו לסמ"ג (לאוין לה) הביא דבריו, וכתב 'גם אני הגבר ראיתי המכשלה הזאת, על כן כתבתיו פה'.

ובמשנת חכמים (מצוה ל צפנת פענח ס"ק יב) למד בכוונתם, שאיסור נביא שקר הוא לאו דוקא בנביא, אלא לאו דאורייתא הוא בכל מי שאומר שכך שמע מהקב"ה אם באמת לא שמע. וצ"ל לחינוך (מצוה תקיז) שכתב בשרשי המצוה שלא להתנבאות בשקר, שהוא לפי שיהיה בזה חורבן גדול ורעה רבה בדתנו המקודשת והשלמה, כי עיקר האמת מבלי סיג המגיע אל בני אדם, הוא על ידי הנביאים, והתורה תצוונו להאמין בהם וללכת אחר עצתם הנכונה ודעתם השלם, ועל כן בקום בני בליעל לאמר דברים שלא ציום השם, יוציאו לעז בנבואה שהיא העיקר הגדול אשר בינינו עם הקודש, ויפקפק בסיבתם לב כל העם אף בנביאי האמת. ומסיק במשנת חכמים שנראה לו כאמור, שהאיסור הוא בכל מי שאומר שכך שמע מהקב"ה [גם אם אינו דומה לנביא ולא יבואו העם על ידו לפקפק בנבואה].

אך **במנחת חינוך** (מצוה תקיז אות ד) כתב, שלכאורה לא שייך נביא שקר רק אם הולך בדרך נביא שראוי להאמין בו על נבואת אמת, אזי אם הוא משקר הרי זה נביא שקר, אבל אם בא איזה הדיוט ומתנבא הרי זה לשחוק וללעג ומי יאמין לו, ואינו בכלל זה. והביא דברי הרמב"ם (יסודי התורה פ"ה ה"ז) שכתב תנאי הנביא שמחויבים להאמין בו, ועליו כתב שאם הוא משקר הרי הוא נביא שקר, אבל אם אינו בגדר הזה לא שייך כלל נביא שקר. והביא דברי הגהות מיימוניות ומהרש"ל שכל אדם אסור לומר בשם הקב"ה ועובר בלאו. וכתב המנחת חינוך שבדאי איסור יש גם במי שאינו נביא, אך זה נראה ברור שאינו חייב מיתה עד שיהיה הולך בדרך נביא, והדיוט אינו נקרא נביא שקר כלל, כיון שאין ראוי להאמינו כלל.

וכן כתב בהעמק דבר (דברים י"ח כ), שלכן כתבה התורה 'אך הנביא' ולא 'אך האיש אשר יזיד וגו', לפי שאינו חייב אלא מי שהיה עולה על הדעת לשמוע לו, משא"כ הדיוט שאין דבריו נשמעים אף בסתם. וכתב שזהו שכתב הרמב"ם (יסודי התורה פ"ט ה"ב), הא למדת שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה, לפיכך אם יעמוד אחד בין מן האומות בין מישראל ויעשה אות או מופת ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה וכו'. הרי דיין דוקא שעשה תחילה אות או מופת, והיינו שנתחזק לנביא, משא"כ הדיוט.

וכתבו בפירות תאנה בסוגייתנו **ובברכת שלמה** (יסוה"ת פ"ה ה"א), שאף בדברי רש"י מפורש כדברי המנחת חינוך שאין חיוב מיתה בנביא שקר אלא אם כן היה מוחזק כנביא, שכתב (ד"ה נביא) שדין נביא שהתנבא לשקר המבואר בסוגייתנו הוא כגון שתחילתו נביא של אמת, ולבסוף נביא השקר, שהתנבא לעקור דבר מדברי תורה, ואז חייב בחנק. ומבואר שאם היה הדיוט אינו חייב מיתה על שאמר דברים בשקר בשם ה'. ומכל מקום איסור יש בדבר, כדברי המנחת חינוך בדעת הגהות מיימוניות ומהרש"ל.

חיוב תרומות ומעשרות במה שגדל בירושלים

בגמרא צידדו שקהל של שבת אחד בלבד אינו נחשב קהל, ואם שבת אחד חטא אינם מביאים קרבן פר העלם דבר של צבור, ומה שהיה מעשה שהביאו בירושלים פר העלם דבר של צבור הוא משום שבירושלים היה גם שבת בנימין. וכתב בתוס' הרא"ש (ד"ה ואימא), שכך מוכח גם מהפסוקים עצמם, שכתוב (דברי הימים ב' כ ה) 'ויעמד יהושפט בקהל יהודה וירושלם', והכוונה לקהל יהודה, ולקהל בנימין שהוא בירושלים, שהעיר ירושלים היתה בחלקו, וכדעת הסוברים (זבחים מד.) שירושלים נתחלקה לשבטים ונפלה בחלקו של בנימין.

והנה **דעת חכמים** (יומא יב.) היא שירושלים לא נתחלקה לשבטים, וכן פסק **הרמב"ם** (בית הבחירה פ"ז הי"ד). ורוב ההלכות העולות ממחלוקת זו אינן נוגעות בזמן הזה, והם דיני נגעים, עגלה ערופה, עיר הנדחת, בתי ערי חומה וכן סורר ומורה. אך יש שחידשו שלהלכה שנפסק שירושלים לא נתחלקה לשבטים, אין הפירות הצומחים בה חייבים בתרומות ומעשרות ובשביעית מן התורה, ודינם כדין פירות שגדלו בשדה שאינה שלו שאינם חייבים משום שנאמר (ויקרא כה ד) 'שדך', וכמו שמבואר בספרא (בהר פ"א) לענין שנות הכיבוש והחלוקה כשנכנסו ישראל לארץ. 'כי תבאו' (שם ב) יכול משבאו לעבר הירדן, תלמוד לומר 'אל הארץ' ארץ המיוחדת, יכול משבאו לעמון ומוזב תלמוד לומר 'אשר אני נותן לכם' ולא עמון ומוזב, מנין אתה אומר כיבשו אבל לא חילקו, חילקו למשפחות ולא חילקו לבתי אבות ואין כל אחד ואחד מכיר את חלקו, יכול יהיו חייבים בשמיטה, תלמוד לומר 'שדך' שיהא כל אחד ואחד מכיר שדהו, 'כרמך' שיהיה כל אחד ואחד מכיר את כרמו. ועל פי זה יש שכתבו שירושלים דינה לעולם כשני כיבוש וחילוק, כיון שלא נתחלקה לשבטים (ראה ספר השמיטה פ"א-יב.).

ו**כתב במנחת שלמה** (שו"ת, תנינא ס"י קטו), שדברי האומרים כן נסתרים מדבריו המפורשים של **הרמב"ם** (תרומות פ"א הט"ו), שכתב שהקונה שדה בסוריא חייב בתרומות ומעשרות מדבריהם כמו שיתחייב מן התורה הקונה בירושלים. ומפורש שהקונה בירושלים חייב מן התורה. וביאר בטעם החילוק בין שנות כיבוש וחילוק לירושלים, שבקדושת הארץ לא מצינו שום מעשה שמקדשה זולת הכיבוש, וכיון שהחילוק הוא גמר הכיבוש אין הקדושה נשלמת עד שנתחלקה כולה והיה כל אחד מכיר את חלקו, אך זה שייך דוקא בדבר הצריך חילוק, משא"כ ירושלים כיון שהיא אינה צריכה חילוק, שפיר קדשה גם בלא חילוק. ועוד שהרי מבואר בכתובים שבתחילה גם ירושלים נתחלקה לשבטים, אלא שאח"כ עברה לרשות הכלל, ורק בתחילת ביאת ישראל לארץ אז צריכים שיהיה כל אחד מכיר את חלקו משום שבלא זה אין הקדושה חלה, משא"כ לאחר שכבר נתחלקה וכבר נתקדשה בכל קדושתה, שוב לא פקעה קדושתה, ואין שום סברא להצריך שיהיה כל אחד ואחד מכיר את שדהו, ולכן שפיר נוהג שביעית גם בשדה השותפין.

וב**מנחת יצחק** (שו"ת, ח"ט ס"י קיא) חילק בפשיטות, שבשנות הכיבוש והחילוק לא היתה הארץ של שום שבט, ולכן היתה פטורה, שלמדו מ'שדך' למעט שדה שאין לה בעלים. אבל שדה הנמצאת ברשות ובעלות, הרי היא חייבת בשביעית ובתרומות ומעשרות, גם אם הבעלות שלה היא בעלות של שותפות, ואפילו אם היא בעלות כללית של כלל ישראל. וירושלים לא היתה בלי בעלים, אלא היתה של כלל ישראל, ולכן חייבת היא בשביעית ובתרומות ומעשרות מן התורה, אף להלכה שלא נתחלקה לשבטים.

ערבות המתים לחיים ודברי התעוררות לפני הזכרת נשמות

כתב בשבלי הלקט (סי' פא, הו"ד בבית יוסף או"ח סי' רפד ד"ה כתוב עוד), אחר קריאת התורה נהגו להזכיר נשמות ולברך העוסקים בצרכי ציבור, וכתב ה"ר בנימין לפי ששבת הוא יום מנוחה דוגמה לעתיד לבא, ויום שגם המתים נוחים בו ואינם נדונין, ראוי להזכירם למנוחה ולברכה ולהתפלל עליהם, וכן מברכים על העוסקים בצרכי ציבור וצדקה וגמילות חסדים, והמתקנין נר למאור ומעילים או כל דבר לכבוד התורה והעוסקים בתורה, והחי יתן אל לבו כמה גדול שכר העוסקים בתורה ובמצות.

ומה שנהגו להזכיר נשמות ולפסוק צדקה בעד המתים שיועיל להם, מצאתי בשם ה"ר שניאור שיש בדרש (ספרי שופטים פס"ז) 'כפר לעמך ישראל' אלו החיים, 'אשר פדית' אלו המתים, מגיד שהמתים צריכין כפרה, נמצינו למדים ששופך דמים חוטא עד יוצאי מצרים. וכתב, נראה שעל זה סמכו העולם שתוך י"ב חודש על אביו אומר הרי אני כפרת משכבו כמבואר בקידושין (לא:), ומוכרח שמתכפרים המתים בחיים בגופם והוא הדין בממונם. וביאר הטעם שהמתים צריכים כפרה על חטא שנעשה בין החיים, שמה שדורש בספרי ששופך דמים חוטא עד יוצאי מצרים, נראה פירושו שההורג הזה מגלגל בעוונות חטא ועון ואפילו על אותם שמתו מאותו היום עד שיצאו ישראל ממצרים, שכתב בספרי 'אשר פדית ה'" על כן פדיתנו שלא יהיה בינינו שופכי דמים. ופירושו משום שכל ישראל ערבים זה לזה, ועל מנת כן נפדו שלא יהא בהם ובזרעם שופכי דמים וזה עבר על התנאי בפדיה ממצרים על כן נעשים גם המתים ערבים עליו, ולכן צריכים אנו לכפר עליהם בהזכרת נשמותיהם ונתינת צדקה בעדם.

אמנם הביא בשם ה"ר אביגדור שאין טעם על מה סמכו ליתן צדקה בעבור המתים, ומה שאומר בדרש 'כפר לעמך ישראל' שהמתים צריכין כפרה עד יוצאי מצרים, זה דוקא ברצח אבל לא לענין צדקה.

[והעיר החיד"א בשער יוסף (בסוגייתנו ד"ה ראויה), שכל דברי ה"ר שניאור הם לפי דרכו בהבנת הספרי, שהמתים צריכים כפרה כיון שהחטא שחטאו החיים מתגלגל על המתים. אך בתוס' הרא"ש בסוגייתנו (ד"ה ראויה) פירש, שהכפרה עליהם היא אם נמצא חלל בדורם והם לא הביאו עגלה ערופה, ואז הם מתכפרים במעשה החיים, וא"כ אין ללמוד מכאן שהחיים מגלגלים עון על המתים מדין ערבות].

וב**פרי מגדים** (שם מש"ז סק"ב) כתב, שבאמת מדברי הספרי נראה שרק לענין עון רציחה נתחדש חידוש זה שגם המתים ערבים בעד החיים, כיון שבכל דיני ערבות שישאל ערבים זה לזה אין הערבות אלא כשהאחד יודע מחטאו של השני ויכול למחות בידו, וברציחה הערבות היא גם לחייב את המתים שאינם יודעים מעון החיים ואינם יכולים למחות בידם, וערבות זו התחדשה במה שעל מנת כן פדה ה' את ישראל ממצרים, על מנת שלא יהיו בהם רוצחים. וזהו שהקשה ה"ר אביגדור על ה"ר שניאור, שכיון שאין זה שייך אלא ברציחה, אין טעם להזכרת נשמות ונתינת צדקה לכפר על המתים, שאין רציחה דבר שכיח. ובישוב דעת ה"ר שניאור כתב הפמ"ג, שבעוונותינו הרבים שכיחים מלבינים פני חבירם ברבים, שדינם הוא כאילו שופכי דמים (ב"מ נח:), וא"כ הרי הם גורמים בזה עון עד יוצאי מצרים כמו ברציחה, והוא דבר השכיח, לכן ראוי לפייס את המתים וליתן צדקה ולהתפלל עליהם.

אם האמונה במציאות ה' היא מכלל תרי"ג מצוות

דעת הרמב"ם (יסודי התורה פ"א ה"ו, שהמ"צ מ"ע א) ורבים ממוני המצוות (סמ"ג עשין א, חינוך מצוה כה), שהאמונה והידיעה במציאות ה' היא מצוות עשה, שזהו גדר מצות 'אנכי ה' אלהיך' (שמות כ ב), וכאילו אמר תדעו ותאמינו שיש לעולם אלוה, כי מלת 'אנכי' תורה על המציאות. ומצוה זו נמנית במנין המצוות.

והבה"ג והרס"ג לא מנו מצות האמונה בכלל התרי"ג מצוות, אף על פי שגם לדעתם מי שאינו מאמין באמונה זו הוא כופר. וכ"כ הרשב"ץ בזהר הרקיע (מ"ע אות יא) בדעת ר"ש אבן גבירול. ובטעם שיטתם שלא למנות האמונה בכלל המצוות נאמרו כמה ביאורים בראשונים. הרמב"ן (השגות לשהמ"צ) כתב, שאין תרי"ג מצוות אלא גזרותיו שגזר עלינו לעשות, או שמנענו שלא נעשה, אבל האמונה במציאותו יתעלה שהודיע אותה אלינו באותות ובמופתים ובגילוי השכינה לעינינו, הוא העיקר והשורש שממנו נולדו המצוות, ואין למנותו יחד עמהן בחשבון אחד. וכן אמרו במדרש, משל למלך שנכנס למדינה, אמרו לו עבדיו גזור להם גזירות, אמר להם לאו, כשיקבלו מלכותי אגזור עליהם גזירות, שאם מלכותי אינם מקבלים גזרותי היאך מקיימים, כך אמר המקום לישראל 'אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים על פני', אני הוא שקיבלתם עליכם מלכותי וכו', כשם שקיבלתם מלכותי קבלו גזרותי, הרי שעשו קבלת המלכות ענין בפני עצמו והמצוות הנגזרות מאתו ענין אחר. והוכיח שאין העיקר נמנה בכלל המצוות, ממה שאין מונים במנין המצוות את הזכירה ביציאת מצרים, שהיא תכליתן של מצוות רבות והיא העיקר והשורש להן.

ורבי חסדאי קרשקש (ספר אור ה' בהצעה) הוסיף, שטעה טעות מפורסם מי שמנה במצוות עשה להאמין מציאות האל יתברך, משום שלא תצויר מְצוּה בלי צירופו של מְצוּה המצוה אותה, ולכן אם נניח מְצוּה להאמין במציאות השם, כבר נניח במובלע במצוה את קיומה של האמונה במציאות האל ית' המְצוּה, ונמצא שהמסובב מהמְצוּה כבר קודם לה עצמה, וזה לא יתכן. וכעין זה כתב הרשב"ץ (שם), שכל המצוות הם גזירות שגזר לנו השם ית' אחרי שאנו בעלי התורה מאמינים באמונה הזאת, ומי שאינו מאמין באלהות אין לו תורה כלל, ואי אפשר לבעל תורה שלא יאמין האמונה הזאת. וכתב בתשב"ץ (שו"ת, ח"א סי' קלט) שיש לחזק דעת הבה"ג מגמרא מפורשת בסוגייתנו, שממנה מוכח שאין דבור 'אנכי' ראוי להקרא מצוה. שדנו בגמרא על הפסוק (במדבר טו כב) 'וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה', ואמרו איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצוות הוי אומר זו עבודה זרה, והקשו בגמרא מנין לנו שבעבודה זרה עוסק הכתוב, והביאו דברי תנא דבי ר' ישמעאל שדרש כן מהכתוב (שם פסוק כג) 'למן היום אשר צוה ה' והלאה לדורתכם', איזוהי מצוה שנאמרה בתחילה, הוי אומר זו עבודה זרה. והקשו, והאמר מר עשר מצוות נצטוו ישראל במרה, ולכן דחו תירוץ זה. ועל כל פנים מפורש שהמצוה הראשונה שנצטוו בה בסיני היא אזהרת עבודה זרה, שהיא 'לא יהיה לך', ולא דבור 'אנכי'. וכתב שאין ספק אצלו כלל שעל סוגייתנו סמך הבה"ג לחסר 'אנכי' ממנין המצוות, שאילו מסברא בלבד [וכקושיות הראשונים הנ"ל] לא היה דוחה מאמר מפורש בגמרא (מכות כד.), שתרי"ג מצוות נאמרו למשה מסיני, ואמר רב המנונא שדבר זה נרמז בתורה, שנאמר (דברים לג ד) 'תורה צוה לנו משה', 'תורה' בגימטריא תרי"א, ונוספים עליהם מצוות 'אנכי' ולא יהיה לך' שלא שמענום מפי משה אלא מפי הגבורה שמענום, הרי תרי"ג. ומשמע ש'אנכי' היא מהמצוות המשלימות לתרי"ג, ולא היה הבה"ג דוחה סוגיא זו ומחזר אחר סברותיו. אלא ודאי שמועה זו שבסוגייתנו הזיקתו לומר כן או אולי אחרת כיוצא בה יש במסכת אחרת.

אמר רב אשי בהוראה הלכו אחר רוב יושבי ארץ ישראל ויושבי חוץ לארץ אינם מצטרפים

כתיב (במדבר לד ב) 'זאת הארץ אשר תפול' וגו' פירש רש"י לפי שהרבה מצות נוהגים בארץ ואינם נוהגים בחוץ לארץ הוצרך מלכתוב מצרני רוחותיה סביב לומר לך מן הגבולים ולפנים המצות נוהגות עכ"ל. והרב כתנות אור כתב דיש נפקותא אחרת דאמר בגמרא אמר רב אשי בהוראה הלכו אחר רוב יושבי ארץ ישראל ויושבי חוץ לארץ אינם מצטרפים, ולא אותן דמנחל מצרים ולחוץ דחוץ לארץ, אם כן אצטרך לידע גבולי ארץ ישראל בשביל מצוה שלא יצטרפו בהוראה עכ"ל

(נחל קדומים, מסעי)

דכתיב ביה בזקן ממרא כי יפלא ממך דבר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל

כתיב (דברים יז יב-יג) 'והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן העומד לשרת שם את ה' אלקיך וגו' וכל העם ישמעו ויראו', יש לדייק מה שייכות דכל העם, זהו מוסר ואזהרה לגדלוי ישראל שלא ירבו מחלוקת אבל כל העם מה להם ולו, וביותר צריך עיון מאי טעמא האריך כאן אל הכהן העומד לשרת וכו', ולא אמר סתם אל הכהן או אל השופט אשר יהיה בימים ההם. ונראה לי, אמרו חז"ל (ברכות לב:) חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם תפילתן וכו' ופריך תורתן מתי משתמרת, ומשיני כיון שחסידיהם הם תורתן משתמרת מאליהן. והנה בתחילת הפרשה הזהיר שיעלו אל השופט אשר יהיה בימים ההם, פירש רש"י אין לך אלא שופט שבימיך, שלא יאמרו שני הצדדים אנו מחולקים בדבר מי יכריע לנו, הלא אלו שבירושלים אינם חשובים נגדנו כלום, על כן הזהיר אין לך אלא שופט שבימיך וצוה וקמת ועלית על כל פנים. אך עתה שכבר עלו ושמעו מפייהם באיזה טענה ימרה הזקן הזה, אם לא שיאמר אני בעל מלאכה עוסק בתורה ומעייין בה יומם ולילה, והכהן הזה וחבריו מצאתים חסידים ואנשי מעשה שוהין שעה אחת ומתפללין ומקריבין קרבנות כל היום וכל הלילה לא יחשו, ותורתם מתי משתמרת שיבואו ויכריעו עלי, ולא יאמין כיון שחסידיהם הם רוח ה' בקרבם ותורתם משתמרת ומכוונים ההלכה אל האמת. והיינו דקאמר 'אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן אל הכהן העומד שם לשרת את אלקיך', הואיל ועומד לשרת וטרוד בשרותו משום הכי יהיה לו טענה לזוד בזדון שלא לשמוע, והנה זה מקיל עבודת ה' בעיני ישראל שארית העם שיאמרו קדושי עליון אינם בני תורה, על כן במיתתו של זה הזקן נאמר 'וכל העם ישמעו' שזה נוגע לכל העם מקצה.

(חתם סופר, שופטים)

אמרו ראוייה כפרה זו שתכפר אף על יוצאי מצרים,

כלומר על כל המתים שיצאו ממצרים, ואין יכול המעשה לכפר על מי שלא עשה בחייו, והלא חטאת שמתו בעליה למיתה אזלא שאין כפרה לאחר מיתה, כי חבלי מות האדם נתכפרו לו עונותיו, אלא כך אמר הקב"ה ברא מזכי אבא, כגון שהאב חוטא ונותן את בנו ללמוד תורה ומעשים טובים, הואיל וע"י האב זכה הבן ברא מזכה אבא. ואם האבות צוו לבנים לעשות דברים לאחר מותן, הרי כשעשו הבנים כאלו יעשו האבות.

(ספר חסידים, סימן תתשעא)

אצט!!!

הדור אתם ראו

סדר קדשים עוז והדר

פנים חדשות
באו לכאן

עכשיו

במחיר מיוחד
ללומדי
הדף היומי

לראשונה

כל אחד יכול
להבין את
סדר קדשים

חדש

מאות אלפי
תיקונים חדשים
ע"פ כת"י

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66